Vaderna Gábor

Gróf Dessewffy József pesti útinaplója 1828-ból

1827. június 6-án tartották az első magyar lóversenyt Pesten; négy nappal később gróf Széchenyi István kezdeményezésére megalakult a Pesti Casino a Mária Dorottya utcai Vogel-házban (ma: Dorottya utca); ugyanezen évben, augusztus 18-án Magyarország királya, I. Ferenc szentesítette az 1827:11. törvénycikket, melynek tárgya „A Honnyi Nyelv kimívelésére felállítandó Tudós Társaságról, vagyis Magyar Academiáról" szólt; e törvénnyel együtt hirdették ki az 1827:8. törvénycikket, mely a rendszeres regnikoláris bizottsági munka felújítását, s közvetve egy újabb országgyűlés előkészítését jelentette. A kortársak joggal gondolhatták úgy, hogy valami fontos történik körülöttük, s akik részt is vettek e folyamatokban, egy olyan eseménysor részesének gondolhatták magukat, mely új utat szabhat az eljövendőnek, s mely egykoron ott fog fényeskedni a történelemkönyvek lapjain. Ennek köszönhető, hogy többen is kísérletet tettek arra, hogy az általuk megélt eseményt egy elbeszélésbe illesszék, melynek narratív egysége biztosíthatná az 1827–1828-as történések eseményjellegét, mások pedig töredékes feljegyzések sorát hagyták hátra.

Gróf Dessewffy József 1828 elején szabolcsi birtokáról Pestre utazott, hogy részt vegyen a bizottságok munkájában, utóbb Széchenyi kérésére bekapcsolódott a Casino működési szabályzatának kidolgozásába, majd meghívást kapott a nádortól abba a bizottságba, mely a felálló Tudós Társaság szervezeti és működési szabályait (a planumát) dolgozta ki március–áprilisban. A gróf Pesten vezetett naplója, mely az Országos Széchényi Könyvtár Kézirattárában található,[1] meglehetősen zavarba ejtő szöveg: dietetikai megjegyzések váltakoznak anekdotákkal, családi események leírásával, valamint friss olvasmányélmények lejegyzésével, de olykor a gróf a politikai-közéleti álláspontját is feljegyzi, illetve feljegyezteti. Hogy e szöveg milyen célból és kinek készülhetett, ma már nehezen körvonalazható: talán az újszerű helyzet (az otthontól való tartós távollét) hatékony megszervezését szolgáló segédeszköz, talán a mindennapi írásrutinnak véletlenszerűen fennmaradt darabja, talán egy majdan elkészítendő visszaemlékezés előkészülete.[2]

A szöveg egy nyolcadrét, fűzött, fedél nélküli füzetben maradt fenn. A 76 oldalas füzet végig lapszámozva van, de a bejegyzések a 42. oldalon véget érnek. A bejegyzéseket kisebb részben Dessewffy maga írta, nagyobb részben diktálta egyik emberének (talán a naplóban is emlegetett Pistának). A gróf hatalmas mennyiségű kéziratos anya-

[1] Jelzete: OSzK Kt, Analekta 10.825

[2] A napló értelmezéséhez lásd korábbi tanulmányom: Vaderna, 2011. Lásd még Vaderna, 2013.

got hagyott hátra, s szinte minden szövegét tollba mondta (még a verseit is), így a napló voltaképpen azért kivételes forrás, mivel itt saját kezű feljegyzéseket is találunk.

A szövegközlés betűhív, a kolligátumokat feloldottam a hiányos szavakat [ ] jelek között kiegészítettem, a törölt szövegeket < > jelek közé zártam. Szögletes zárójelek között jeleztem, hogy mikor kezdődik Dessewffy saját keze [DJ:], s mikor ér véget [/DJ:]. A margón dátumok szerepelnek, ezeket a jobb követhetőség kedvéért a főszövegbe emeltem, s külön sorba tördeltem, a többi margináliát jegyzetben közlöm. A magyarázó jegyzetek csak a legszükségesebb információkat tartalmazzák, az egyes szereplők karrierjének csak azokat a vonatkozásait emeltem ki, melyek az adott évkörhöz tartoznak.

A latin szövegek kibetűzésében és fordításában Balogh Piroska, a francia szövegekében Keszeg Anna volt segítségemre, tanácsokkal segítette munkámat Szilágyi Márton. Köszönöm nekik.

Forrás

[DJ:] Testi erkölcsi és társalkodási élet Pesten 1828

22Jan
5½ órakor felette ködös idö vala az első Deputionális <sessio> ülés[3] hiredetekor, a' Gr[óf] Károlyiak házában,[4] a' palotában <volt az ülés> nagy hosszu <zöld> asztal mellett, mellynek zöld posztó<s> takarójan fekete vas Két ágú sok gyertya tartokban vilányoltak a' viasz gyertyák et vitae et mortis imago[5] A' nagy kassinóban ebédeltem, a' kevés jo Egri használt az emésztésnek,[6] azt beszélték ott hogy a' palinkával főzött bor soha sem gőzölog Ki, javasolták Chaptal a' föld mivelésre a' gazdaságra alkalmaztatott Chémiája meg szerzését,[7] nem keveset de nem is igen sokat ettem, középszerü kedvem volt, testemet az egésség nem igen vidam, de nem is szomorú allapotjában érzém, de ma keveset jártam, mert kedvem aludni, de dolgozni sints igen, tejes kavét és asszú szöllő bort Két kiflively flostökömoltem[8] 10kor reggel azért volt kevés apetitusom.[9] 12 órakor feküdtem le tegnap, estve fáztam, ma reggel melegem volt. a' vizeles nem ment ma oly jól mint tennap, holott tennap 's tennap elött is hideg szobában háltam ma többet dohányoztam mint kellett volna, ma még székem nem volt, jó, iható viz utan sohajtozom, hirtelen sokat fűtöttek, szem[em] fájt. Azt izente a' Nádorné[10] ne ölném meg leányomat

---

3 A rendszeres bizottsági munkákról lásd Márkus, 1901, 438–443.
4 A Károlyi-palotában. (Ma a Petőfi Irodalmi Múzeum működik az épületben.)
5 Latin: „mind élet, mind halál képeként".
6 A margón: „bor".
7 Jean-Antoine Chaptal (1756–1832). Francia vegyész. Legismertebb munkája: Chaptal, 1790. Dessewffy a következő munkára utal: Chaptal, 1823. A szerzőtől magyarul egy szőlőtermesztésre vonatkozó szakkönyv jelent meg több fordításban is.
8 'reggeliztem'
9 'étvágyam'
10 Mária Dorottya württembergi hercegnő (1797–1855). 1819-ben ment feleségül József nádorhoz.

Virginiámat[11] 'Isten ments meg' <de> nem vagyok vak mint Appius,[12] egyszerre az idő engede <még is> két ingben szoros nyakra valóban 's béllelt, atila<ban> mentében talált, folyosót érzeni kezdék 's fejem szedült, nagyon fáztam a' fütetlen szobában meg a' bunda alatt is reggel izadtam egy kevéssé

[/DJ:] 23 Január 1828.

Gr[óf] Széchenyi István azt mondta hogy nagyon szereti ha komornyikja néha eltör eggy poharat, mert különben ötet pohara által élné.

[DJ:] A' kassinoba ebédeltem kevesebbet evék mint tegnap, igen kemény székem volt, <tegnap> ma, úgy mint tegnap 6½ fél órakor kelék fel 's le feküdtem 11 után, ma derültebb vala a' nap, 's az idő száraz hidegebb ködetlenebb én is <jobb> derültebb kedvü

Sok vizitákat csináltam de nem gyalog <'s> ez több költséget okozott; az oekonomisch. ujságban olvastam Meng urtól egy igen praktika jó értekezést[13] a parasztok kissebb földjeknek egy tagba öszve szorításarol cum utilitate publica, et modo cujuscunque demum ad evitanda [evitan]dum[14] meg lehetőssen aludtam

Cziráky[15] minden előmenetele lépcsőjét chronologia beszélte el-nékem

ma írásaimat és könyveimet is szedtem <össze> rendbe, jó vizet 's bőven ittam, szintúgy mint tegnap nem vacsoráltam, de még egy táblácska cs[ok]oládét sem <vett> vevék estvére magamhoz mint tennap

Azt[16] beszélte nekem az ország bírája hogy ő felsége még a' közelebb mult or[ság] gyüles végével meg izente neki keressen 's fogadjon quartélyt[17] Pesten, mert or[ság] bírájává teszi, ő azt felelte hogy nem tud elég hálát adni azon le ereszkedő gondoskodásért melly 28 000 000 jobbágyi közt ő felségének, egyik hivére úgy függeszti figyelmét hogy még quartélyarol sem felejtkezik el, de hogy <nevetségesnek tartana> ki nevetnék ha már előre egy oly nagy hivatal fejébe kvártélyt <keresne fogadna> fogadna, bizonyossan és hamar akart tétetni or[ság] birájává

B asszonyság <forr> már egy kitsi venetske oly szomorúságot mutatott férje halála felett, holott meg holt ura vén vala, 's csak nem egy esztendövel ez előtt halálozott meg, mintha egész életében csak urat szerette volna[18]

---

11 Gróf Dessewffy Virginia (1807–1856).

12 Az utalás az i. e. 5. században élt Virginius lányára vonatkozik, akit apja megölt, mert Appius Claudius decemvir meg akarta becsteleníteni.

13 Nem sikerült azonosítani a forrást.

14 Latin: „a köz hasznára, és végül bármi módon, hogy elkerüljük az elkerülendőket".

15 Gróf Cziráky Antal (1772–1852). 1825-től tárnokmester, 1827-től Fejér vármegye főispánja. 1827 és 1839 között országbíró. A napló születése idején Cziráky aktívan részt vett azokban a vállalkozásokban, melyekben Dessewffy neve is feltűnt, így a Magyar Tudós Társaság igazgatósági tagja lett, az országos kiküldöttség Litteraria albizottságának elnöke.

16 A margón: „udvariasság <'s még> 's bizodalmatlanság".

17 'szállást'

18 A margón: „a' szomorúságot kérkedő vén dáma".

A' vén Pr A legfellyebb 50 esztendős urat mutat hetvenedik korában, pedig nem oly felette kiméllette magat, nehéz is lett volna mert nagyon szép ember volt[19]

Ma ezt a sententiat halottam A[urél][20] fijamtol on ne tient qu'aux ministres en place le pot de chambre[21] akar ki akár kinek tartja hizelkedésből meg érdemel<i> le vizeltetni[22]

Miért adni a gonosz tévőknek hiszem lánczban seprik az útczat hát nem voltak ellenségei a' társaságnak? hát igazságtalannok valának birájik, hibázhattak a' bírák meg lehet, de hibáztak é es eppen az iránt ki kódúl? 's kinek alamizsnát adok? hihetőbb e a bíró gyávasága vagy igazságtalansaga mint gonoszsaga a' lántzos kérőnek[23]

[/DJ:] 24. Januarius.

Irtóztató szék[24] vólt a' múlt éjszaka, nem igen aludhattam nagyon érzettem az álmatlanságot. Szomorú Levelet kaptam Feleségemtől[25] melly nagyon el-szomoritott, kocsiba sok vizitákat csináltam, gyalog igen keveset jártam.

Pixisemet[26] a' K[a]szi[n]óba[n] hadtam még meg nem került –

Fiam Aurel V[ice]-Notariusnak[27] neveztetett ki Pest v[ár]megyében Ő H[erce]ggégétöl,[28] könyveim és írásaim öszve szedése nagyon el fárasztott

25. Januarius.

A' múlt Ejszaka keveset és roszúl aludtam nagyon el-gyengülve érzem magamat a' gyomrom sincs jól. a' jó víz az Orczi kertjéből[29] sem orvoslotta meg, talám valamivel <tal> többet ettem és ittam <Szila> és kávéztam Szilasynál[30] kinél ebédeltem, Természeti vídámságom és frisseségem még sem jött meg, talam onnan van hogy tegnap vacsoráltam,

---

19 A margón: „A szép vén".

20 Gróf Dessewffy Aurél (1808–1842). Dessewffy József legidősebb fia korának nagy politikai reménysége volt. Apját elkísérte az 1825–1827. évi országgyűlésre, majd 1827-ben Pestre ment gróf Teleki Józsefhez, a királyi tábla bírájához joggyakorlatra, később jurátusnak állt Bartal György személynöki ítélőmester mellé. 1828-tól, tehát nem sokkal a napló születése után, Bécsben az udvari kancelláriánál fogalmazó gyakornok.

21 Francia: „csak a funkcióban levő miniszternek tartják meg az éjjeliedényét". A forrás talán ez a Maréchal de Villeroy-tól, XV. Lajos francia király nevelőjétől származó szállóige lehetett: „Il faut tenir le pot de chambre aux ministres tant qu'il sont en place, et le l'eut verser sur la tête quand ils n'y sont plus." A mondás korai előfordulása: Bouffonidor, 1782, 14. A mi forrásunkhoz időben közelebb eső előfordulása: Dulaure, 1824, 254.

22 A margón: „Alávalóság a' hizelkedésben".

23 A margón: „fogoly koldús".

24 'széklet'

25 Gróf Dessewffy Józsefné, sz. gróf Sztáray Eleonóra (1780–1849).

26 'Dohánytartómat'

27 'aljegyzőnek'

28 Habsburg József nádor (1776–1847). 1796-tól haláláig viselte hivatalát. Szállása a budai várban volt.

29 A 18. század végén létrehozott Orczy-kert a kor kedvelt kirándulóhelye. Az Illés-kút forrásvizére vonatkozik az utalás.

30 Valószínűleg Szilassy József (1792–1854) helytartósági tanácsosról van szó, aki 1825 óta Zemplén vármegye főispánja.

ma reggel pedig Ausbruchot[31] is ittam éh gyomorra egy kis kiflivel. – Hosszú levelet írtam Feleségemnek írásaimat öszve szedtem, Ma is nagyon kevés kedves érzésem vólt talám ma is igen sokat dohányoztam –

30ik Januariusig exclus[ive]:[32] nem értem rá a' sok viziták a' sok vett és tett vizíták ebédkezések és Deputatiók miatt írni e' könyvecskében ez idő közben csak egyszer vóltam estvéli Tánczos múlattságban az Orsz[ág]. Bírájánal, a' 2dik emeletben[33] a' hol ing a' Ház, de ott is csak egy órát és megint tegnap a' másod rendű Caszinóban hol a' hőség csak nem meg ölte az embert tegnap <a' Magyar> Theatrumban[34] is vóltam hol Magyarúl enekes Játékot adának a' Bűbájos Vadaszt[35] a' Musika szép meg lehetősen éneklettek, de az egész híres Darab a' mi Chimériáktól és Decorátióktól veszi nagy hírességét, és azt lehet mondani hogy a' Kígyók, Szikrák, égi dörgések Földindúlások, 's tüzes hányo térek igen jól láttzanak ebben a' darabban, az illyen féle darabok csinálnak most szerencsét, mert az inaveszett emberek[36] erőssebb meg-rázkódtatásra szorúlnak. Tegnap igen válogatott ebéd volt Gr. Győrynél a' Bátsi Fő Ispánynál,[37] és barátságos egyszersmind – Igen jó társalkodású ember Gr. Győry és csinosan <tetszik> eszik 's él, tegnap pedig B. Ötves Ignácznál a' Pohárnoknál[38] ebédeltem ott vólt Ifjabb Kovatsits az Iró is,[39] B. Ötves a' Magyar Törvénynek <Kovats> az Öreg Kovacsits[40] Törvény nyomainak és pótolékainak Enchridiont készit – Azon kivűl több tekintetben valamennyi ki-nyomtatott Diaetális Actáknak Indexeket (ez hasznos munka lesz)–[41]

Gróf Feketétől[42] tegnap egy Paradoxumot hallottam mely abban áll hogy a' hitelezés vagy inkább hitelezőség hijánossága' oka a' sűrű ház építésnek Pesten illyen építésekre

---

31 'aszúbort'

32 'bezárólag'

33 Cziráky házának elhelyezkedéséről nincsenek információim. 1822-ben az akkori országbíró (Ürményi József) az új Piactér (a mai Erzsébet tér) 216. szám alatt lakott. (Ld. Vojdisek, 1822, 2.) Fentebb egy anekdotában már volt szó Cziráky szállásáról, így feltehetően ő nem ott szállt meg.

34 Magyar színház ekkor még nem volt a városban, Dessewffy a magyar nyelvű színházra gondolhatott.

35 Carl Maria von Weber operájáról van szó. A vonatkozó mű librettója meg is jelent: Kinf–Weber–Pály, 1828. A darabot 1827 októbere és 1828 februárja között 29 alkalommal adta elő a kolozsvári színjátszó társulat ideiglenesen függetlenedő énekes részlege. Az előadásokhoz a pesti német színházat bérelte ki a társulat. Kerényi, 1990, 207.

36 'ideges, nyugtalan'

37 Gróf Győry Ferenc (1774–1839). 1824 és 1837 között volt Bács-Bodrog vármegye főispánja.

38 Báró Eötvös Ignác (1763–1838). 1824-től Abaúj vármegye főispánja, ugyanettől az évtől főpohárnokmester. A rendszeres munkálatok kidolgozásával megbízott országos választmány tagjaként, az úrbéri alosztály elnökeként van Pesten.

39 Kovachich József Miklós (1798–1878). Kovachich Márton György fia (lásd a következő jegyzetet), 1816-ban a múzeumi könyvtár adjunctusa lett, 1817-ben Borsod vármegye táblabírája. 1821-ben lemondott hivataláról és apja hátrahagyott kéziratait rendezte. 1825-ben az országos levéltárhoz nevezték ki allevéltárnoknak, ahol utóbb az igazgatói posztot is betöltötte. Haláláig itt dolgozott.

40 Kovachich Márton György (1744–1821). Egyetemi könyvtárőr, királyi tanácsos, ismert műgyűjtő.

41 Erről a munkáról van szó: Eötvös, 1829.

42 Gróf Fekete Ferenc (1767–1835). Császári és királyi kamarás, gróf Fekete Jánosnak, Dessewffy fiatalkori példaképének fia.

t. i. kap az ember pénzt ha előre le köti az építő egynehány esztendőre az eggyik vagy másik emeletnek házbérét a' hitelező<nek> ki sem az Országló Széknek[43] sem a' Magyar Nemesnek Pénzt adni nem tartya elég biztosnak és bátorságosnak –

A' múlt Vasárnap a' híres Szürke Barát Demosztenesznek[44] Predikáczióját hallottam az Erkölcsi ingadozásról, temérdek teli vólt a' Templom, mind <mi> Világi mind egyházi tekintetben fejtegette okait ennek a' most csak nem közönséges erkölcsi nyavalyának, rész szerént a' Szívbe, rész szerint az észbe kereste, elöadása igen szép ható természetes de mégsem alacsony Beszéddel a' pepetseléshez illő és alkalmaztatott szava hangja érthető ha bár nem is nagyon hangos a' mint felette jól illik a Szent Szószólláshoz melly azáltal bizonyos szelídséget és szencséges hatóságot nyer, nagyon örűltem hogy Fiam Auréllal vóltam ezen Predicatióra, melly mind Tárgyára mind formájára nézve olly felséges és hasznos vólt hogy nem csak kivántam vólna hallatnia mint a' két nemen lévő Ifiuságtól a' két Hazába,[45] hanem Szívesen el <is> mondattam vólna is a' közelebb múlt Or[ság]. Gyülésen Posonyban[46] minden héten leg alább egyszer mind a' két Tábla előtt –

Az idő járása 25<tól> ólta felette változó vala, <nincs> igy egésségem és kedvem is, egyszer Fiammal Budára menni akarván a' szél el tiltott, a' Duna partjáról tértünk viszsza; Fiamnak e' nem tetzett mert a' múlattsági vágyas nagyobb vólt benne a' kéttséges habok kénnye meg-fontolásánál, azomban szerető Anyára emlékeztetém melly tavaly is két ízben el űzte a' halált szeméről, 's meg-érdemli hogy még felesleg való rettegéssel is kiméltessenek, és azonnal ki derűlt komoly képe, mellyben a' maga meg-győzés szép Áldozattyát a' halá<nak> érzéseivel mint egy vegyűlésben festve örvendetesen látta. –

30 Jan

Bál vólt a' Nádornál a' hajón Fiam Orczy Lörincznével[47] beszélgetésben ereszkedett Frantziáúl; <a' többi között azt mondta> Szava járása szerint igy kezdte több izben <a' többi között beszédét> beszédjét a' többi között, az elmés Asszony el únván ezt a' tótocska ki-tételt hasonlóképpen így felelt: a' többi között, nagyon tetzett nekem ez a' letzke meg is köszöntem neki, sokáig beszélt velem a' Nádor a' Personális[48] jelenléttében, meg-jegyeztem Ö H[erce]gségenek hogy Szenthál perében[49] 90 iv[ny]i kivonat új kivonatot kívánna, ez ismét újabbat, és hogy ez Utollyára a' Iuri[50] ítéletekre fog vinni,

---

43 'a királyi táblának'

44 Albach Szaniszló (1795–1853). A legendás ferences hitszónok és egyházi író Albach József néven született. 1825 és 1838 között hitszónoki pályáját Pesten folytatta. Gróf Széchenyi István gyóntatója is ő volt.

45 'a Magyar Királyságba és Erdélybe'

46 'az 1825/27. évi országgyűlésen'

47 Báró Orczy Lőrincné, sz. gróf Batthyány Teréz (1790–1861).

48 'személynök'. Ebben az esetben – ha jól értem – a nádor egy másik megnevezéséről van szó, hiszen a továbbiakban olyan ügyről beszélgetnek, mely a nádor igazságszolgáltatásban betöltött szerepét érinti.

49 Gróf Almásy József (1794–1823) megmérgezésének peréről van szó. „Szentál Ferenc kir. directorialis fiscalis, a ki az Almásyaknak is ügyvédje volt, haszonlesésből méreggel pusztította el Almásy Józsefet, a ki akkor Heves vármegyének főszolgabirája volt. A gonosz tett kitudódván, tettes elvette méltó büntetését." Almásy 1903, 139.

50 'a törvény elébe állás' itt: Dessewffy az esküdtszék bevezetése mellett érvel.

mellyek rövidebbek mivel kevesebb időt kíván a' szóllás mind írás, de kevesebbet is függnek a' Iurik az országlószéktöl mint a' Rendes Bírák és így függetlenebb, azonkívűl nem kerűlnek semmiben is, így hát igen érdemes embernek kell lenniek hogy a' Választásra a' többségtöl candidáltassanak – de az Ügyészek is jobban tökélletesíteni fogják tehettségeiket, mert könnyebb jól írni mint jól beszélni. Azt jegyzé meg ö H[erce]gsége hogy az Iurik kevésbé függnek ugyan az Országló Széktől, de annál többet a' nép indúlattyaitól, hogy Nápolyba és Velenczébe halgatója vólt az efféle törvénykezésnek és ítélettételeknek – Velenczében a' többi között egy arra rendeltetett Ügyész bele szólhatott az utólsó Replicába,[51] és a' Szóllás közibe kiálthatta ez hazugság!! Nagyon dícsértem ez intézetet, hozzá tévén, hogy éppen igy 's annyi kísértetek között erőssödik a' Bírák igazság szeretete. és mint egy mérséklésben jön a' nyilvánvaló és titkos kísértetek között, vagy pedig mind a' kettőnek tanúl ellent áll[ni].

Gróf Zichy Laczinénak[52] ajállottam magam' hogy a' tánczossát a' ki nem volt jelen, megkeritsem. Azt mondá, hogy ö soha se keres senkit. Azt felelém hogy minden tánczos<a> szívesen találná rá mindenkor – azomban még is kereste és válogatta a' tánczosokat a' körtánczban, és ezt megjegyeztem néki.

Gróf Hunyadyné[53] igen szép volt tegnap, csak az kár hogy azok a' csomó fürtök csak nem az egész képét eltakarják az aszszonyoknak.

Gr[óf] Szécsényi István fekete Strimpfliben[54] és egynehány Keresztekkel udvari minisztert mutatott – 's vigasztalni akarván magát felette gyengéded lábikrája[55] felett, azt beszélte hogy csak az urasoknak van tömött labikrájok mivel mindég a' kocsin hátúl reszketnek. Azt jegyzém meg neki, hogy a' sok reszketés ollykor fogyatja is a' lábikrákat.

Gróf 'Sigray[56] igen szívesen fogadott; – oda jött a' darabos Markovics[57] 's kérkedni kezdett a' szerelem' dolgában a' férfiak felett tehetségére. Eggy <Olasz> Franczia közmondást mondott neki Gr. 'Sigray melly így van:

On ne bande plus à soizante ans,

On <n'est> ne fout plus, on est foutu.[58]

A' szép Gróf Crescencenak[59] szemei sokat vesztettek elevenségekből. Nézését nem vettem észre olly lágymelegnek mint ezelőtt, hanem valamivel feszesebbnek. De Grof Hunyadyné még szebb, még elevenebb tekintetű mint volt.

---

51 'Válaszba' – az utolsó szó jogáról van itt szó.

52 Gróf Zichy Lászlóné, született gróf Széchenyi Mária (1804–1863).

53 Talán – az életkor és az ismertség alapján – gróf Hunyady József császári és királyi kamarás feleségéről, herceg Lichtenstein Henriette-ről (1806–1886), vagy öccsének, Ferencnek feleségéről, gróf Zichy Júliáról (1808–1875) van szó.

54 'harisnyában'

55 'lábszára'

56 Gróf Sigray József, somogyi főispán (1768–1830).

57 A vezetéknév és az anekdota alapján nem lehet pontosan azonosítani. Talán Markovics Jánosról (1785–1834), a királyi tábla bírájáról, Markovics Mátyás egyetemi tanár fiáról lehet szó.

58 A francia versike fordítása: „Hatvan évesen nincs merevedés, / Nem baszunk, meg vagyunk baszva."

59 Gróf Zichy Károlyné, sz. gróf Seilern Crescence (1799–1875). Utóbb, 1834-től gróf Széchenyi István felesége lett.

Megesmerkedtem Kiss Károllyal,[60] a' Hadnaggyal és Szerzővel úgy tetszik – a' Kir[ályi] gyalogságnál van.

Köztem, Döbrentei[61] és Mednyánszky[62] közt szóbeszéd támadt a' fordításokról. Döbrentei ollyannak kivánja a' fordítást, a' millyen az lenne, ha nem lenne fordítás – hanem a' <fordító> szerző a' fordítás nyelvén akarta volna előadni ugyan azon gondolatokat és képeket, mellyeket tulajdon nyelvén előadott. Mednyánszky Voss[63] és Kazinczy[64] felé hajlott azt mondván hogy a' fordítás azok számára van kik nem tudják az eredetinek nyelvét. De nem tudják tanúlják meg, mondék – és ne <kívánják> kívánjanak a' Magyar nyelvből p[éldának]o[káért]. angolyt csinálni és visszont. Ha a' nyelv eszköze a' gondolatok' érzemények' kitételének, minden nyelv külön természetű eszköz. Ugyan azon gondolatokat és érzeményeket naggyábbúl ki lehet ugyan tenni minden valamennyire pallérozott nyelven, de nem egyformán, egyforma erővel és finomsággal, valamint nem lehet úgy festeni olaj színekkel mint víz színűekkel, ha bár ugyan azon eggy dolgot is – vagy cerusával szintúgy mint p[éldának]. o[káért]. tussal. Rendes lenne ha valamelly nyelv' kárával kellene fordítani. A' két czély közt mellynek eggyike, hogy tudja a' Magyar mit írt Shakespeare, és a' másika közt, hogy t. i. a' Magyar nyelv természete és eredetisége szerint fejtődjék ki, az utóbbit azért kell főbbnek állítani, mert a' nyelv az egész nemzet' tulajdona, nem pedig csak azoké, kik fordításokra szorúlnak, de ebből tellyeséggel nem következik hogy némelly szerencsés a' fordított <nyelvben> nyelvből talált <szerencsés> formulákat ne lehessen általvenni, ott a' hol ezen formák nálunk tellyességgel hibáznak, de a' hol a' mi formánk vagy szebb vagy takarosabb, vagy legalább a' külső sem nem szebb, sem nem takarosabb ott bizony kár eltarkázni a' nyelvet, kivált pedig a' hamis metaphorákat szaporítani.

31 Január.

Ma eggy Ingrossista[65] volt nálam a' Fels[éges] H[elytartó]. Tanácstól, a' ki feleséges és gyermekes lévén 300 egynehány ft C. P.[66] nem tudván ez esztendőt kihúzni koldúlni

---

60 Kiss Károly (1793–1866). A napóleoni háborúk veterán hadnagyát 1824-ben helyezték a budai gránátosokhoz. Ekkor ismerkedett meg a fiatal pesti írókkal, s kezdett verseket publikálni. 1831-ben lett a Magyar Tudós Társaság tagja, utóbb (immár ezredesi rangban) szerepet vállalt az 1848–1849-es szabadságharcban.

61 Döbrentei Gábor (1786–1851). A gróf Gyulay család egykori nevelője 1820-ban telepedett le Pesten. 1824-ben a budai kerületbe tartományi másod-albiztossá nevezték ki. A Dessewffy-napló születése idején Döbrentei Széchenyi legfontosabb bizalmasa, a Casino és a lóversenytársaság jegyzője, a felállítandó tudós társaság rendszabásait átdolgozó országos küldöttség tagja és jegyzője, 1830-ban a megalakuló intézmény igazgatóságának tollvivője (jegyzője), rendes tag, utóbb, 1831-től titoknok. Dessewffy régi irodalmi barátja.

62 Báró Mednyánszky Alajos (1784–1844). Tagja volt a rendszeres bizottsági munkálatokat felülvizsgáló bizottságnak, 1830-tól a Helytartótanács tanácsosa, a Magyar Tudós Társaság igazgatósági tagja.

63 Johann Heinrich Voss (1751–1826). Német költő, a homéroszi eposzok fordítója.

64 Kazinczy Ferenc (1759–1831). Tagja a Magyar Tudós Társaság alapszabályát előkészítő bizottságnak, utóbb az akadémia rendes tagja. Dessewffy régi barátja, aki ekkoriban maga is Pesten tartózkodik. Fennmaradt – máig kiadatlan – naplója is: [Kazinczy Ferenc:] *Napló 1828*. MTAK Kt, K763, 8–34; [uő:] *Pestre 1828*. MTAK Kt, K612, 68–90.

65 'Számjegyző'

66 'konvenciós pénz'

jött – eggy beszédet hozván nekem, mellyet már 2 esztdő előtt tartott a' Nádor a' Helytartó Tanácsnál. Be jó hogy felesége patyolatos ruhában jár! így a' fabrikáns és kereskedő is nyer, és még is a' Budai Ingrossista is kap valamit a' Sz[ent]Mihályi[67] jövedelmembül.

Nagyon teprendkedtem ez éjszaka feleségem' állapotja felett, azt gondolván hogy valóban nagyon beteg, mert nem ír és betegen hagytam, de Istennek hála kaptam ma reggel levelet.

A' tejfel társaságokat nagyon járja Fiam Aurel, igaz ugyan hogy hívják de még is javasoltam neki ne mellőzné el miatta az alantab esőket is, hamarább rontja el az embernek gyomrát a' Tejfel mint a' Tej; nem kell sem tolakodni a' legfőbb Társaságokban sem pedig vonakodni azoktúl a' hívatottaknak, de azért és pedig gyakrabban kell járni a' Másokban is mind terjedtebb emberi esméret végett, mind pedig az irígységnek vagy pedig a kevelysegünkről támadható gyanúnak el-kerűlése végett – –

A' minap Gr. Eszterházy Schröfel[68] Leány Budára megy Bálba a' Nádorhoz, meg száll a' Szerencse nevű fogadóban, várja drága Új Bál köntösét mellyet Pesten csináltatott; csak nem jön a' ruha, egész 7 óráig estve, ekkor ált hozzák a' Dunán a' Grófné nagy örömmel ált veszi nézi, csudálja forgattya de magához illetgetvén láttya hogy a' Kar újjak szükek 's a' Szoknya kurta, szóval hogy az szép új ruhát nem veheti magára haragos epedéssel tölti míg más Aszonyok tettzettek és tánczoltak rosz szerencséjét a' Szerencse fogadójában az egész éjjelt virasztva egyedül Férje társaságában – ez egynehány szempillantatra a' bálba megy de látván <a' Grófné> képéből a' Grófné imádói hogy nem fogna soká múlatni egy sem mert menni a' Grófnét vígasztalni; így tűntek el szomorú epekedések között a' szép Grófnénak a' szép ruhára épült minden hódító szándékai; a' hiúságnak is meg-vannak a' maga szerencsétlenségei.

1ik Febr

Gr Szécsényi István kért meg ma, votizálnék[69] jövö vasárnap a' Cassinó dolgában egy 24 tagokból álló ki-küldöttségre. Igy tartyák magokat a' leg jobb <a' leg>okos<abb> embernek, leg-okosabbaknak, a' nyílvánság leple vagy csupán árnyéka alatt akarván kivinni jó czéljaikat. –

Gr. Széchenyi a' Dianna Fürdő Házban[70] lakik, nagyon csínosan. Festett képem is fel van függesztve szobájába, láttam nálla egy ollyan mosó Fa edényt, melly egy fel fordított kalap Tokhoz hasonlít.

Báró Miklósnak a' Tábla Aszessornak be-mutattam Fiamat azt beszélte nekünk, hogy Horácz Ódáit Magyar hat-lábú Versekben fordítja le. –[71]

---

67 Szentmihály. Szabolcsi település, ahol Dessewffy birtokai elterültek. Utóbb Büdszentmihály, ma Tiszavasvári néven.

68 Gróf Esterházy Mihályné, sz. báró Schröfl-Mannsberg Antónia (1795–1880).

69 'szavaznék', itt: 'állást foglalnék'

70 A mai Széchenyi téren állt kétemeletes lakóházban működő korabeli fürdő. A Hild József tervezte épület helyén ma a Belügyminisztérium működik.

71 A rejtélyes megjegyzést nehéz értelmezni. A „Báró Miklós" megnevezés feltehetőleg báró Wesselényi Miklósra (1796–1850) vonatkozik, aki 1818 óta tabulae assessor (azaz táblabíró). Gyanút ébreszt viszont, hogy vele kapcsolatban nem ismerünk olyan adatot, hogy Horatius fordítását tervezte volna

[DJ:] Gr[óf] Sz[échenyi] I[István] egy munkáját nyomtatja a' lovakról[72] a' lovakról akarná inkább, teli van eredetiséggel szép Epizódiumok<ból>kal természeti stilussal popularitassal míg a' gancsosabb kevés ki tételek hellyel hellyel a' köz kedveltetés színét viselik, ki-mondhatlan mint javítá oly rövid idő alatt Gr[óf] Sz[échenyi] stílussát

[/DJ:] Markus Oberster[73] mellé kerűltem ülni egy ebédnél az kísérte H[erce]g Eszterházy Pál[74] Anglus követünket külső Országba, azt beszéllte nekem hogy Ausztria az Angliai Ministerium (az az Castle reage)[75] Segedelmével halasztatta a' Constitutio adását Lengyel Országban elébb jobbat kaptak vólna Sándor Orosz Császártól a' Lengyelek –[76]

Markus Úr igen szép hellyet citált nekem <Menasztázius> Menasztázio[77] Themistokleséből[78] a' Honni Szeretetről azt is beszélte hogy egy Amerikánus az utólsó Bétsi Congressus[79] alkalmával kérdeztetvén az Ausztriai Finánciák fellett, mivel otthon financz Minister vala hogy ö semmiből nem tud vala mit csinálni, hogy ez csupán Isteni praerogativa[80] de hogy egy producens[81] Tartományban a' tiltó Systhemat leg veszedelmesebbnek találja. –

7ik Febr szomorú Levelet vettem Feleségemtől, az utolsói Kaszinoi Gyülés mellyben egy ki küldötségnek javallatja felolvastatott annyiban nevezetes vólt hogy némelyek nem akarták meg engedni a' hónapos Tagokat a' Honorátiorok fel-vételében, holott meg vólt határozva kik lehetnek a' Honorátiorok, hogy a' rendes Tagokbúl becsületbeli tagok ne válhassanak, 's ekképpen a' Cassa ne szenvedhessen Hogy az egy hónapi be-járás ingyen legyen a' rendes tag által bé-vezetett becsület beli tagra nézve, ha pedig azután is járni akarna a' Caszinót Hónapos czédulát váltani tartozzék 's így minden következő hónapban, mellyet azomban többé ne kaphasson ha illetlenűl viselte magát az előbbeniben. A' nagy meg-szaporodás el-kerűlése végett maximumot kívántam meg-határozhatni a' becsületbeli Tagokra nézve; így meg lehetett volna menekedni a' magát illetlenül viselötöl is minden hónap elejin azt jelentvén ki neki hogy a tagok száma meg tölt – az is meghatározódott hogy a' jelenlévők tehessenek a' távollévőket is kötelező határozásokat, ez ugyan mondék most az egyszer jó,

---

hatlábú versekben (azaz hexameterben). Különös az is, hogy Dessewffy éppen a táblabíróságot emeli ki vele kapcsolatban.

72 Széchenyi, 1828.

73 Márkus József (1763–1834), ezredes, a napóleoni háborúk veteránja.

74 Herceg Esterházy Pál Antal (1786–1866). 1815-ben egy ideig az Osztrák Birodalom diplomáciájának vezetője a bécsi kongresszuson, 1815 és 1842 között a Császárság londoni követe. 1848-ban a Batthyány-kormány tagja.

75 Lord Castlereagh (1769–1822) vezette az angol delegációt a bécsi kongresszuson.

76 A lengyel alkotmány ügye Lengyelország 1794-es felosztása óta napirenden volt a porosz, osztrák és orosz diplomáciai tárgyalásokon. I. Sándor cár 1801 és 1825 között uralkodott.

77 Az írnok nem ismerhette Pietro Metastasio (1698–1782) olasz költő, drámaíró nevét, s hallás után nem sikerült pontosan leírnia.

78 A hivatkozott darab 1802-ben jelent meg magyar nyelven Döme Károly fordításában (Metastasio, 1802). Dessewffy barátja, Kazinczy is lefordította, ám e fordítás nem jelent meg (Metastasio, 2009).

79 Az 1815. évi őszi tárgyalások valamelyikére utal.

80 'sajátosság, előjog'

81 'termelő'

mert külömben most semmit sem határozhatnánk <mert> holott minden Tag meg-vólt híva, de mivel nem jöttek kénteleníttetünk <így> ílly végezést tenni, mellyet reménylünk hellyben fognak hagyni mindenkorra az egyesület minden Tagjai a' mit nekik meg kell írni, ha az excipiálók[82] nem fogják tenni a' többséget úgy meg áll a' Principium et pro praeterito et pro futuro,[83] ha pedig az excipiálók a' többséget fogják tenni a' mi nem hihető így úgy is a' principium meg nem álhat nec pro praeterito nec pro futuro,[84] mert csupán csak a' Jelenlévőknek Majorítássa[85] nem határozhattya meg azt a' Principiumot praesentes concludunt,[86] – mivel nem vólt meg írva a' mostani meg hívó Levelekben hogy erröl a' kérdésről fel fog forogni a' tanácskozás, leg jobb lesz a' Gyűlés tárgyait meg írni minden Tagnak, annak idejét a' Pesti Sokadalmakra[87] határozni, magának a' Protocolumnak Redactiójában ki hagyattam azt hogy csak a' jó nevelésű emberek legyenek Tagok, mert minden ember annak tartja magát, minden meg-bántás nélkül ki merítve találtam a' kitételt így: minden nemes magaviseletűek; a' hol a' Caszinónak czéljáról vólt a' szó, azt tették hogy <azon> az olly gyülekezet mellyben a' tudományos dolgokról értekeznek, de a' ki tétel így szemet szúrt vólna és egy titkos Társaság ki-fejlését gyaníthatták vólna, a' Szó helyet értekeznek tehát ezt tétettem beszélgetnek.[88]

Gróf Cziráky az Ország Bírája meg vette a' Magyar Theatrum Fundusát 45,000 Rft[89] Wáltóban, ki nem fizeti, Intereses Obligátiót ád,[90] és Palotát fog építtetni ezen Funduson, a' Capitálisnak[91] majd neki esnek a' V[ár]megyék és Privátusok[92] kik ezt a' Fundust meg-szerezték vólt pénzeiken hogy rajta Magyar Theátrum <építtessék> építhessenek – – Jó lenne ki eszközleni hagynák meg a' Tőke pénzt melly Intereszének fele ismét Intereses Capitalissá váljék,[93] másik fele pedig szolgáljon a' Magyar Szinjádzók formálására, egy declamatiot tanító ügyes Férfi és Asszony meg-szerzése által, ez lehetne valamelly kezdete a' publicus Fundusnak –[94]

---

82 'kifogásolók'

83 'az alapelv mind a múltra, mind a jövőre nézvést'

84 'sem a múltra, sem a jövőre nézvést'

85 'többsége'

86 'melyre a jelenlévők jutottak'

87 A március közepén esedékes piacnapokra.

88 Erről a kiadványról van szó: A' *Pesti Casino*, 1828. A vonatkozó hely végül így hangzik: „A' Casinó nemes maga viseletü embereknek kellemetes társalkodás végett való Egyesülete, mellyben azok tudományos és legfőképpen gazdasági tárgyakról beszélgetnek, vagy hasznosabb könyveket és Ujságokat olvasnak." Uo., 33.

89 'rénes forint'

90 'haszonérdekeltségi kötelezvényt'

91 'fővárosnak'

92 'magánszemélyek'

93 'a haszon fele ismét a város hasznává váljon'

94 Cziráky felajánlását Pest vármegye 1828. január 14-i közgyűlése kedvezően fogadta, s az ügylet lebonyolítására egy ad hoc bizottságot állított fel. Cziráky valóban csak „a telken fekvő és Pest vármegye kötelezvényével igazolt 21.198 váltóforintot 2 2/3 krajcárt fizette ki készpénzzel; a vételár fennmaradó, tetemesebb hányadára, 23.801 váltóforint 57 1/3 krajcárra 1828. március 1-jén kötelezvényt adott, mely összeg után a vármegyének kamatot fizetett." (Kerényi, 2002, 118.) Dessewffy értesülése Cziráky tervei felől tehát meglehetősen pontosak voltak.

Pista[95] azt mondta e' napokban nem vagyok Úr hogy azonnal beteg legyek –

A' Luteránus Bálon vóltam 's szegény Pápista szemeim egyetlen egy szép Evangyéliomi képet sem láttak – de a' Músika jobb vólt mint az Uraságok Báljain, hol <eg> nagy egyformaságú szökö mértékre emeli az unalmat hang a' friss lábakat és abbúl leg-kisebbet sem engedhet a' fül cseppenni a' szívbe<n>, szüntelen kerengés friss kurta mértékre minden pár maga körűl és a' Szála[96] köribe ugy mint a' Föld planétája a' Naponként maga körűl esztendőnként a' Nap körül képezi ezt a' Tánczot, minden aszony a Centrum gravitatis[97] melly felé és melly körül a' férfi hajtatik és ugyan azon egy erö melly a' világot hajtya és fenn tartya, hajtya és tártya öszve a' Tánczoló párokat is, csak hogy a' Planéta mozgása nagyobb és felségesebb szabásu és sebesebb és még is csendesebb és világítóbb és szebb. Egy negyedrészét Dámáink Orczájának a' tömödt Vendég gondor Fürtök lepik el vi'sga Szemeink elől; úgy hogy minden szépség csak három negyedrésznyi az Orczára nézve a' Karok pedig tág fátyolokba potyognak a' keresztül látás nem takarja el vékonyságokat gömbölységeket pedig 's Fehérségeket nagy részént el-borittya –

Az ide való Diánna fördők igen jól és szépen vannak el-rendelve meg-van bennek minden Commoditás[98] a' száraz fürdő szobák jól fűlnek, és Télben is nagyobb bátorságban van az ember azokban a' meg-hütés ellen mind a' nem fűlő szobákban nyárban mikor a' meleg Fürdőből hives szobába lép az ember – –

Majd mindennap Társalkodásbeli bálokban vagyunk 7, 8 órakkor kezdődik estve, és 7, 8, óráig reggel tart, érezheti így a' ki izzadott, ki merített Ifiúság leg kissebb testi 's lelki eröt nappal, ha pedig nappal alszik, úgy oda vesz az Ifiúságtól a' komolyabb foglalatosságokra szánandó idő –

Tegnap előtt olly mélly álomba merült Pista hogy a' haszontalan nagy zörgés utánn az ablakot kelle fel törnöm hogy az ajtót belölről ki lehessen nyitni –

Itt az Ifiú emberek könyvecskéket tartanak, mellybe be írják hanyadik Német Tánczra és kivel vannak le kötve, ez az irni köteleztetett emlékeztetés nem igen hízelkedő a' KisAszonyoknak és Aszonyoknak, mind a' mellett a' minap Gróf Csákihoz[99] késő érkezék Aureliusom, Tánczosnéja felette okosan és kegyesen büntette meg a' le kötött Táncz darabnak felét más valakivel járta el, és csak a' másik felét fijammal. Ez érdemlett Sanyarúság és kegyeskedő kegyelem is vólt egyszersmind, meg is köszöntem a' jó 's okos nevelés modját. Ma Gróf Károlyiak Bált adtak a' Palatinus quartélyában <Pénteken> (mellyért nem fizet) Pénteken; ez dupla botlás vala! – A' mai Cassinóban a' Hónapos elő Válcsag 10 Rft Conv pénzre határoztatott, ez vagy nyúzás vagy annak el kerülni akarása hogy a' Szegényebb ne szégyenelje magát szegénynek lenni, pudet enim nos et honestae paupertatis[100] – és még sincs világosan meg határozva hogy azok a' kik három

---

95 Dessewffy valamelyik embere.

96 'terem'

97 'a középpont felé vonzódik'

98 'kényelem'

99 Oly sok lehetőség adódik, hogy nem lehet megfejteni, melyik Csákyról lehet szó.

100 Latin: „mert szégyelljük mi a tisztes szegénységet is."

esztendőre lekötötték magokat, kivált ha még nem fizettek semmit és akár fizettek akár nem, és akar fognak akarni ezután akar nem hónapos tagokká által ne változhassanak, és 10, 20, vagy 30 Frttal 300 ft kölcséget meg ne kímélhessenek, hogy senki se bántódjék meg akár erszényében akár gyengéded érzésében leg-jobb lett vólna a' protocolátiót így tenni. A 3 esztendőre magokat le kötött ki nem léphető Tagokon kívül egy hónappal a' bé-vezetés után minden jövö hónapra <...> minden múlt hónap el-telése után vagy tovább is ingyen lehet minden be-vezetettnek a' Caszinót járni vagy ha tettzik a' hónap elejével a' folyó hónapra 12dik részét a' 100 Rfnak Conver pénzben le tenni, ha a' hónapos Tagoknak száma még meg-nem tőlt –

10ik Febr

Ma a Kalocsai Érseknél[101] ebédelvén Giczy Torontali Fő Ispánnyal[102] sokat beszéllettem, a' ki igazán azt mondotta nekem hogy ötet a' hivatalok leg kissebben sem változtatták meg, azt is mondta hogy egy Septemvirnél[103] leg-jobb a' nem artificialis Iustitia,[104] hogy a' nagy eszű emberek ugyan mindenütt a' magok hellyén vagynak, de hogy az szívek nincs mindég 's mindenütt a' maga hellyén, azt mondotta hogy szereti mikor a' Praeses[105] a' Biróktól a' Birók pedig a' Praesestől tanúlnak, a' Praesestül azt kivánja hogy ércse mindég a' kérdés bibéjét, hogy ne mondja csak leg utóljára vélekedését, hogy új kérdések tétele által világosítassa fel a' kérdést, ki fürkézze a' Majoritás véleményét, 's a' szerint mondja ki <a' maga is> mint a' magáét a' köz Ítéletet. Azt is mondta hogy a' Politicum hibákon könnyen lehet segíteni de a' Septemviralis Táblatól[106] nincs Appeláta –

<Ő F[el]sége mostani Királyunk a' ruházatban három dolgot nem szenvedhet:>
[DJ:] Il y a de jolies il y a
de belles
Toutes sont plus
ou moins coquettes
Et malgré ca il y a
de telles
Qui me trouvent
que je trouve bète.[107]

101 Klobusiczky Péter (1752–1843). 1821 óta kalocsai érsek.
102 Gróf Ghyczy József (1790–1835), septemvir, Torontál vármegyei főispán.
103 'Hétszemélynök'
104 'mesterséges jogosság'. Ez itt nyilván valaminő természetjoggal állna szemben.
105 'elnök'
106 'Hétszemélyes tábla'
107 Francia: „Vannak aranyosak és vannak szépek, mind többé-kevésbé kacérak, s ennek ellenére vannak, akik megtalálnak, amit ostobaságnak tartok."

[/DJ:] Ő F[el]sége mostani Királyunk a' ruhazatban harom dolgot nem szenvedhet: um: az Epauleteseket,[108] Pantallonokat,[109] mellyeket még csak három hónapokig szabad hordani a' katonáknak míg el nyőnnek és az ugy nevezett Colliers Grecques.[110]

[DJ:] A' Handlungs Zeitungban egy igen tanúságos história van a 10 szám alatt első fél év 1828[111]

[/DJ:] Egy szegény de szép legény egy Keleti Nábóbnak nagy szépségű gazdag de felette akaratos csudállatos önkényes és uradalmas Leányát nyerte el Feleségül, örűltek szerencséjének mind Baráti mind ellenségei kiváltképpen Merdek ki önkényes Feleségének valóságos Inassa vala, öszve találkozván vele kérdé ez amazt mint lenne dolga, úgyé úgymond nem csak nékem Uram a' Feleségem az enyimnek én vagyok Ura felele az Újházas; de miképp mehettel erre? kérdezé Merdek; csak úgy felele Fenemér hogy mindjárt házasságom' első napjában nőm kedves macskáját a' mint a' szobába belépett le nyakaztam és az ablakon ki vetettem, csudálkozott Merdek és fejét csóválva haza menvén gőgös daczos Felesége kedves kutyácskájával követés gyanánt hasonlóan cselekedett, de ollyan <pofon> pofon csapást kapott kedves Hőlgyétől, hogy feje belé szédült és szemei szikrázának; <meg-vallotta> meg-vallá <osztán> azután hogy ezt az új szerencsétlen bátorságos Merdektől tanúlta légyen, mosolygott Aszonya a' Vallástételre azt mondván neki: má most késő ez a' mérészség házasságunk első napjában kellett vólna így kezdened. –

11dik Martii.

Öszve kezdének gyülekezni az Academia ki küldöttség Tagjai,[112] vagyon azok közt Püspök, Kanonok, Kamarások, Országos követek, Protestáns Superintendensek Szerzetesek, Plébánusok, Professorok Prókátorok Vármegye' Tisztjei nállam kezdének öszvegyülni és meg-kértek lennék szószóllójok, és mutatnám be öket <az> Elölülőnk-

108 ' úgymint a váll-lapokat'

109 'hosszú, egyenes szárú szövetnadrágokat'

110 'Görög szakáll': utóbb Kossuth-szakáll néven vált divattá e viselet.

111 *Allgemeine Handlungs-Zeitung von und für das Königreich Ungarn.* Nro. 10. Erster Jahrgang. Ofen, den 2-ten Februar 1828. Nem tudni, Dessewffy mire gondolt. Az alább olvasható keleti történet nem itt található.

112 A felálló Magyar Tudós Társaság alapszabályát kidolgozó 27 tagú bizottság József nádor 1827. november 30-i meghívólevelére 1828. március 11-én alakult meg és április 7-ig ülésezett. A bizottság meghívott tagja volt Bartal György (ítélőmester), Bene Ferenc (orvosprofesszor), Budai Ézsaiás (tiszántúli superintendens), Bitnicz Lajos (szombathelyi tanár), gróf Dessewffy József, Döbrentei Gábor, Ercsei Dániel (debreceni professzor), Fejér György (prépost, a pesti egyetemi könyvtár őre), Guzmics Izidor (Benedek-rendi szerzetes), Pázmándi Horvát Endre (téti plébános), Horvát István (a Széchényi országos könyvtár őre), Horváth János (püspök), Jankovich Miklós, Kazinczy Ferenc, Kis János (evangélikus superintendens), Kisfaludy Sándor, Kövy Sándor (sárospataki jogtanár), Kultsár István (a *Hazai és Külföldi Tudósítások* szerkesztője), báró Mednyánszky Alajos, Schedius Lajos (egyetemi tanár), Szemere Pál, Vitkovics Mihály. Ezen kívül a munkálatokban részt vett a négy alapító (gróf Széchenyi István, gróf Andrássy György, gróf Károlyi György és gróf Vay Ábrahám) és az elnök (gróf Teleki József). Persze nem mindenki tudott részt venni az üléseken: Bartal az országos küldöttség ülései miatt hiányzott többször, Kövy és Kultsár pedig az ülések időtartama alatt halálozott el (bár előbbi még az első üléseken részt vett). Lásd Döbrentei, 1833, 55–56.

nél. – Egy rövid beszédet készíték 's felolvasám előttök. – El ment híre hogy Püspök Horváth[113] el vagyon foglalva, és így nem gondoltam hogy meg bántódjék; azomban be lép a' szobába mikor már indúlni kezdénk; én ötet meg-követni magamat mentegetni <őt> a' szó-szóllással meg-kinálni de ő azt mondá hogy az jó ajakakra van bizva; fel-olvastam hát elötte beszédetskémet mellyet hellyben hagyván el ménénk Gr[óf] Telekyhez[114] de ő nem jött velünk, úgy láttzik hogy sértve vala, én tehát azt javallám mennénk a' Primáshoz is,[115] és ott ő legyen a' Szószólló, mivel a' Prímás az 1ª Státusnak Feje és az Ország Fő Papja; mivel az Udvariaság soha sem árt, sőt használhat el múlasztása pedig árthat, a' Papok pedig hatalmasak pénzben is másban is, és azon kell igyekezni hogy az Academiának Barátttyaivá nem ellenségeivé váljanak; ezt annyival inkább kívánja a' Politica, mivel több Protestáns <lesz> vagyon a' Tagok között. – Hozzá tevém hogy én nem vagyok Papos Ember, a' mit úgy is tud az egész Ország, Némelly makkattsabbaknak pedig azt is súgtam fülökbe Iambilicusbül[116] „Aegyptii, et feles, et Vulpes & Crocodilos adorabant ne nocerent"[117] rá állottak végtére, de úgy hogy előbb a' leg első négy Fundátorokhoz mennyünk, ma tehát: 13ª Mart[118] Reggel a' Palatinusnál valánk, Német Katonai gratis Uniformisban fogadott, a' nyelvröl csak mellesleg szólt, leg többet de erudita societate[119] – délután azután Elölülőnkel edjütt el menénk a' 4 fő Fundátorokhoz, mellyek a' leg nevezetesebbnél Gr[óf] Széchenyi Istvánnál fogadtak el bennünket – Gróf Széchenyi István nevökben azt felelte Előlülönknek hogy soha se vólt szerencsésebb pillantatja; hogy az idő 's a' tettek leg inkább fogják ki mutatni hazafiúi szándékjokat, és hogy reménylik, hogy még a' maradék is mint magvetök<et>röl nem fog róllok el-felejtkezni. Szeríntem ha Elölülönk nélkűl is, meg-kellene tisztelnenk az O[ország]-Biraját is, mind azért mert a' Litteraria Országos Deputatiónak Présesze, mind pedig <azért> mivel ő is 4000 Conver frtot ajánlott, de Kopátsit is mert ez is ajálló vólt 's azonkivül Püspök[120]

---

113 Horváth János (1769–1835). A regnikoláris bizottsági munkák résztvevője. 1826-tól az egyetem teológiai karának elnöke, bozoni választott püspök. 1830-tól a Magyar Tudós Társaság tiszteleti tagja, székesfehérvári püspök.

114 Gróf Teleki József (1790–1855). 1824-től a Királyi Tábla bírája, 1827-től Csanád vármegye főispánja, valamint az udvari kancellária tanácsosa, részt vesz az országos deputáció munkájában. 1826-ban 10 000 forintot ajánlott fel a Magyar Tudós Társaság számára, 1830-tól a Társaság elnöke.

115 Rudnay Sándor (1760–1831). 1819 óta esztergomi érsek, hercegprímás.

116 Iamblichus (kb. 245 – kb. 325). Neoplatonikus filozófus.

117 Latin mondás: „Az egyiptomiak mind a macskákat, mind a rókákat, mind a krokodilokat tisztelték, hogy ne ártsanak." A mondás eredete feltehetően Hérodotoszra megy vissza, a kora újkorban számos változata létezett a legkülönbözőbb állatokkal és különböző forrásokhoz kötve.

118 A margóra a dátum még egyszer kiírva: „13ª Mart"

119 'a tudós társaságról'

120 Kopácsy József (1775–1847). 1827 óta veszprémi püspök.

16ª Mart

Az Oroszoknak egy közmondások van mely azt tartya, ha jó akarsz lenni nagy bátorságra van szükséged, Bosvét[121] pedig azt mondja: hogy a' remény romjai leg-jobb lajtorja a' Meny Ország felé (érti a' világi reményeket)

Egy szerető Férj ezt írta Felesége sírja felett a' márványra: „Lacrymis struxit amor."[122] –

Észak Amerikában Virginiában egy sziklázat hídat formal a' folyó víz felett.

Tajpa[123] Portugallia Paere[124] azt mondotta a' minap a' Paerek Gyülésébe hogy ő nem akar Caligula Lova lenni, kit Senátor ruhába öltöztettek. – a' nélkül hogy szóllana a' Tanátsban[125]

---

121 Jacques-Bénigne Bossuet (1627–1704). Francia püspök, teológus, író, a francia Akadémia tagja.

122 Latin: „Könnyekből emelte a szerelem."

123 Makaó egyik szigete. A portugálok szerették volna már ekkor megszerezni, de csak 1851-ben sikerül gyarmatosítani a területet.

124 'országnagy'

125 Caligula, római császár (37–41), a lova: Incitatus.

Rövidítések és irodalomjegyzék

MTAK Kt	Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárának Kézirattára
OSZK Kt	Országos Széchényi Könyvtár Kézirattára

*

Almásy	
1903	Gróf Almásy Dénes: *A zsadányi és törökszentmiklósi Almásy grófok.* Kétegyháza, k. n., 1903.
Bouffonidor	
1782	[Bouffonidor:] *Les fastes de Louis XV, de ses ministres, maitresses, généraux et autres notables personages de son Regne. Premiere partie.* A Ville-Franche, Chez la Veuve Liberté, 1782.
Chaptal	
1790	M. J. A. Chaptal: *Élémens de Chimie.* Tome I–III. Montpellier, de l'Imprimerie de Jean-François Picot. 1790.
1823	M. le Comte Chaptal: *Chimie appliquée à l'Agriculture*. Paris, chez Madame Huzard, 1823.
Döbrentei	
1833	Döbrentei Gábor: *Magyar Tudós Társaság' történetei, a' nyelv' országos régibb állapotjának rövid előadásával*. In: *A' Magyar Tudós Társaság' évkönyvei. Első kötet.* Pesten, Trattner-Károlyi nyomtatása, 1833. 1–126.
Dulaure	
1824	J[acques]. A[ntoine]. Dulaure: *Histoire physique, civile et morale de Paris, depuis les premiers temps historiques jusqu'a nos jours*. Seconde Édition, Tome VII. Paris, Guillaume, 1824.
Eötvös	
1829	*Index synopticus actorum comitialium in novem Regni Hungariae et Partium ei adnexarum comitiis signanter ab anno 1790/1. usque 1825/7. Inclusive occurrentium.* Studio, et opera Baronis Ignatii Eötvös. Budae, Typis Typographiae Regiae Univers. Hungaricae, 1829.
Kerényi	
1990	*Magyar színháztörténet. 1790–1873.* Szerk. Kerényi Ferenc. Budapest, Akadémiai, 1990.

2002 Kerényi Ferenc: *Pest vármegye irodalmi élete. (1790–1867).* Budapest, Pest Megye Monográfia Közalapítvány, 2002. (Előmunkálatok Pest megye monográfiájához 3.)

Kinf–Weber–Pály

1828 *A' bűbájos vadász. Tüneményes nagy Dall-Játék (Opera) Három Felvonásban.* Írta Kinf Fridrik. Mu'sikáját készítette, néhai Weber Károly Mária. Fordította Pály Elek, Nemzeti Énekes, 's Szín-játszó. Első Darab. Kassán, Nyomt. Werfer Károly Academ. Typogr, 1828.

Márkus

1901 *Magyar törvénytár. 1740–1835. évi törvényczikkek.* Ford. Dr Csiky Kálmán. Jegyz. Dr Márkus Dezső. Budapest, Franklin-Társulat, 1901. (Corpus Juris Hungarici.)

Metastasio

1802 Metastasiusnak egynéhány játék darabjai. Fordította olaszból Döme Károly. Komáromban. 1802.

2009 [Pietro Metastasio:] *Themistoclesz. Érzékeny-Játék.* In: Kazinczy Ferenc: *Külföldi Játszószín.* S. a. r. Czibula Katalin–Demeter Júlia. Debrecen, Debreceni Egyetemi, 2009. (Kazinczy Ferenc Művei.) 41–70.

A' Pesti Casino

1828 *A' Pesti Casino Tagjainak A. B. C. szerint való feljegyzése és annak Alapjai 1828.* Pesten, Petrózai Trattner J. M. és Károlyi I. Könyvnyomt. Intézetében, 1828.

Széchenyi

1828 Gróf Széchenyi István: *Lovakrul.* Pesten, Petrózai Trattner J. M. és Károlyi Istvánnál, 1828.

Vaderna

2011 Vaderna Gábor: *Napló és esemény. Gróf Dessewffy József: Testi erkölcsi és társalkodási élet Pesten 1828.* In: *Történelmi Szemle,* 53. (2011). 4. 569–589.

2013 Vaderna Gábor: *Élet és irodalom. Az irodalom társadalmi használata gróf Dessewffy József életművében.* Budapest, Ráció, 2013. (Ligatura.)

Vojdisek

1822 *Adressbuch der königlichen freyen Stadt Pesth.* Herausgegeben von Joseph Vojdisek im Jahre 1822. Pesth, zu finden in allen Buchhandlungen.